

18.3.2026

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi**Asia: HE 182/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi – SLL asiantuntijalausunto**

Lääkäriliitto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa.

Käsiteltävässä esityksessä säädettäisiin poliisilakiin uusi säännös poliisin mahdollisuudesta saada tietyin edellytyksin henkilön henkilöllisyys- ja läsnäolotieto sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta. Lisäksi Rajavartiostolle ja Tullille säädettäisiin laeissaan oikeus saada osin vastaavat tiedot.

Esitys on valmisteltu sisäministeriön 25.9.2023 asettamassa hankkeessa, jonka ohjausryhmässä ei ollut asiantuntemusta sosiaali- ja terveydenhuollosta. Vaikka hankkeen työryhmää täydennettiin kesken toimikauden STM edustajalla, ei työryhmä perustelumuistion mukaan kuullut sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita valmistelun aikana. **Esitys on valmisteltu terveydenhuollon ja potilaiden oikeuksien kannalta puutteellisesti.**

Terveystietojen luottamuksellisuus ja sen merkitys

Terveystiedot ovat ihmisten salassa pidettäviä yksityisyyden suojaan kuuluvia henkilötietoja. Tärkein huoli käsiteltävässä esityksessä liittyy siihen, miten varsin kevyiden rikosten paljastamisen tai selvittämisen vuoksi salattavien potilastietojen antaminen poliisille vaikuttaisi potilaiden luottamukseen tiedon antajaan ja mitä luottamuksen heikentymisestä seuraisi potilaalle ja yhteiskunnalle.

Terveydenhuollon ammattihenkilölain 17 § ja potilaslain 13 § mukaisen salassapitovelvollisuuden tarkoituksena on säilyttää lääkärin ja potilaan välillä hoidon kannalta tärkeä luottamuksellinen suhde. Potilaalla on oikeus luottaa siihen, että hänen arkaluontoisetkin tietonsa pysyvät salassa. Jo asiointi terveyspalveluissa on lähtökohtaisesti oleellinen salattava tieto. Lääkärillä on lakisääteinen velvollisuus tietyissä tilanteissa ja oikeus toisissa tilanteissa luovuttaa tietoja määrätyille tahoille, mutta

luottamuksen säilyttämiseksi tietojen luovutus tulee tällöinkin aina pyrkiä toteuttamaan potilaan luvalla.

Eettisiä ongelmia salassapitovelvollisuudesta aiheutuu tilanteessa, jossa potilaan salaisuuden paljastaminen on välttämätöntä toisen henkilön hengen tai terveyden suojelemiseksi. Pakkotilassa suuremman intressin takia joudutaan uhraamaan pienempi. Eettisesti ongelmallinen tilanne syntyy myös, kun potilaan hoitoon antamat tiedot paljastavat hänen olleen osallisena rikoksessa. Hoitoa tarvitsevien hoitoon hakeutumisen turvaamista pidetään yleisen edun kannalta vähintään yhtä tärkeänä asiana kuin rikosten selviämistä ja rikokseen syylistyneen on voitava päästä hoitoon ilman pelkoa siitä, että lääkäri antaa hänet ilmi. Länsimaisen oikeuskäsityksen mukaan lääkärin kanssa käydyt keskustelut kuuluvat sen luottamuksellisen tiedonvaihdon piiriin, jonka paljastamisesta ulkopuoliselle voi lähtökohtaisesti päättää vain potilas itse.

Terveystietojen suojattavuuden astetta kuvaa nykykäytännössä *oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §* säännökset, jotka kieltävät lääkäriä todistamasta henkilön arkaluonteisista tiedoista, ellei henkilö itse suostu todistamiseen. Mikäli syyttäjä ajaa henkilölle syytettä, josta ankarin rangaistus on vähintään 6 vuotta vankeutta, voi tuomioistuimien velvoittaa lääkärin todistamaan myös suojattavista tiedoista. Muutoin suoja pitää.

Yksilönsuojaan kuuluvien tietojen antaminen poliisille vaikuttaisi luottamuksen heikkenemisen vuoksi vääjäämättä osalla väestöä hakeutumiseen tarpeen mukaisiin hoitoihin. Ongelma on tunnistettu myös esityksen perusteluissa (s. 75). Mikäli pykäläesitys päädyttäisiin toteuttamaan, sen haitat tulisi mahdollisimman tarkkaan poistaa pykälämuutoksin lopullisessa muotoilussa.

Nyt esitettävän poliisilain pykälän arviointi

Hallitus esittää poliisilain 4 luvun 5 pykälässä, että *päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä palvelunantajan tulisi ilmoittaa tieto henkilön läsnäolosta tietyinä aikoina toimitiloissa ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä*, jos tieto on välttämätön sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta. Käytännössä sama velvoite tulisi myös tullin ja rajavartioston pyyntöihin. Verrattuna oikeudenkäymiskaaren todistamiskieltoon **muutos potilaiden tietosuojan olisi valtava** jo tämän ensimmäisen kohdan rikosten paljastamisessa.

Salattavan terveystiedon luovuttaminen jo esitutkintatilanteessa, jossa edes rikosta ei ole vielä varmistettu, madaltaisi lähtökohtaisesti poliisin kynnystä pyytää tietoja ja mahdollisesti myös palvelunantajien kynnystä luovuttaa niitä. **Lääkäriliitto pitää ensimmäisen kohdan edellytyksiä liian kevyenä suhteessa tietosuojan heikennyksen aiheuttamaan haittaan**

potilaiden luottamuksen murenemisesta. Mikäli pykälä päätettäisiin säätää, tulee kohta poistaa pykälästä.

Esitetyn pykälän **toinen kohta**, jonka perusteella tieto henkilön asiointista tulisi poliisille luovuttaa, käsittelee edellistäkin kohtaa lievempiä rikoksia. Toinen kohta pykälästä **tulisi myös poistaa**.

Koska kyse on erityissuojattavista tiedoista, niiden saaminen on esitetystä pykälässä **sidottu välttämättömyyteen** poliisin tehtävän kannalta. Välttämättömyydellä ei perustelumuistion mukaan tarkoiteta poliisitoiminnan sujuvoittamista, vaan sitä, että **poliisilla ei olisi mahdollisuutta käyttää vähemmän perusoikeuksiin puuttuvaa keinoa**.

Vaikka rikosten rangaistavuuden taso ehdotetaan säädettäväksi matalaksi, asettaisi välttämättömyys tietojen luovuttamiselle niin korkean kynnyksen, että poliisilta jäisi käytännössä rikos selvittämättä ilman tietoa. Poliisin tulisi perustella tietopyynnöt riittävällä tarkkuudella, että tietojen luovuttaja kykenisi arvioimaan, jäisikö mahdollinen rikos selvittämättä ilman tiedon luovuttamista. Terveystietojen henkilökunnan koulutukseen ei kuulu poliisien tutkimusmenetelmien opetusta, joten vaihtoehtoisten menetelmien arviointi olisi heille vaikeaa.

Kun pykälän mukaisia paljastettavia ja selvitettäviä rikoksia suhteutetaan ihmisen yksityisyyden suojaan puuttumiseen, näyttäytyvät tavoiteltavat hyödyt huokeassa epäsuhdassa käytettävän keinon kanssa. Suojattavien tietojen antaminen ei ole oikeasuhtainen toimenpide haettavaan hyötyyn nähden. Pikkurikosten paljastaminen ei ole riittävä peruste potilaiden luottamuksen uhraamiseen.

Oikeus sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajaan tai siellä asioivaan tai työskentelevään henkilöön kohdistuvien rikosten tai toimitiloissa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran aiheuttavasta henkilöstä tiedon antaminen poliisille tulee olla juridisesti selvä. Aiemmin toimintakäytännöt ja lainopilliset tulkinnat palvelujärjestelmässä ovat vaihdelleet. **Lääkäriliitto kannattaa ehdotettujen 3 ja 4 kohtien säätämistä** pykälään, mikäli pykälä päätettäisiin korjattuna säätää.

Kansallisen turvallisuuden suojaaminen sitä vakavasti uhkaavalta toiminnalta suojelupoliisin asiana on asiointitiedon luovuttamisen kannalta perusteltua, mikäli pyyntö kyetään kuvaamaan niin, että kansallista turvallisuutta ei kyetä vähemmän perusoikeuksiin puuttuvilla tavoilla suojaamaan. **Lääkäriliitto kannattaa** kohdan muotoilua pykälässä, mikäli pykälä korjattuna tulisi hyväksytyksi.

Velvoite asiointitietojen antamisesta **henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai rikosasian vastaajan**

tuomioistuimeen noutamista varten on perusteltu taustatöissä sillä, ettei rikollisten sallittaisi pakoilevan terveydenhuollon toimitiloissa. Terveydenhuollossa potilaana asioivien avohoitokäynnit kestävät lyhyehkön ajan eikä tällaisen käynnin voida ajatella tarkoittavan vankilatuomion pakoilua. Sairaalaosastohoito perustuu aina lääketieteellisiin syihin, eikä niihin vaikuta potilaan oma tahto olla kotiutumatta sairaalasta juuri silloin kun lääkäri katsoo hoitotarpeen sairaalassa olevan ohi. Osastohoitokaan ei voi näin muodostaa pakoilukeinoa oikeudesta. Terveydenhuollon toimitiloissa, vaikkapa sairaalan kahviossa, muilla tavoin asioivilta ei henkilöllisyyttä tarkisteta eikä myöskään heidän tietojaan suojata, joten poliisi voi heidät tiloista noutaa tarvittaessa. Tietoa heidän oleskelustaan tiloissa ei palvelujen antaja kykene poliisille välittämään. Näin ollen kuudes kohta on turha ja **joutaa vaikuttamattomana pois**, vaikka pykälä korjattuna päädyttäisiin säätämään.

Pykäläehdotuksen seitsemäs kohta **kadonneen tai kadonneeksi epäillyn** tai mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämiseksi velvoitettavien asiointitietojen antamisesta on ongelmallinen. Kohtaa on **perusteltu muistisairaiden**, ulkona eksyksissä vaarassa olevien vanhusten etsintöjen käynnistämisen tarpeellisuuden arviointiin liittyvänä kysymyksenä. Perustelu on sinällään asiallinen ja poliisin sekä omaisten kanssa sairaalat ovat näissä tilanteissa tehneet hyvää yhteistyötä nykylainsäädännönkin aikana. Pykälämuotoilulla avautuisi poliisille kuitenkin paljon perustelutekstejä laajemmat mahdollisuudet kysellä mahdollisesti kadonneen henkilön asioinnista ja henkilöllisyydestä tietoja, vaikka oikeustoimikelpoinen henkilö itse ei haluaisi tietojaan luovutettavan. **Lääkäriliitto ehdottaa pykälätekstiä hiukan muutettavaksi** niin, että seitsemäs kohta aidosti koskisi nimenomaan perustelujen tarkoittamia etsintätarpeiden arviointeja. Ehdotus uudeksi muotoiluksi on: **...kadonneen tai kadonneeksi epäillyn JA mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämiseksi**. Kaikkien muistisairaiden ja kotoaan kadoksissa olevien voidaan perustellusti ajatella olevan ulkona vähintään terveyden vaarassa. Muotoilu olisi tällä tavoin paremmin perusteltavissa myös esitöissä viitatussa KHO 2024:80 päätöksellä.

Vastaava lääkäri ja tietopyyntöjen välttämättömyyden arviointi

Välttämättömyys on avainkriteeri ehdotetussa säädöksessä. Terveydenhuoltolain 57 § tarkoittama hyvinvointialueen vastaavalääkäri on vastuussa potilaiden hoidon johtamisen lisäksi potilasrekisteristä ja potilastiedon suojaamisesta. Mikäli pykälä säädettäisiin, tulisi vastaavan lääkärin kyetä ohjeistamaan henkilökunta toimimaan oikein poliisin tietopyynnöissä. Kun poliisi voisi esityksen mukaan pyytää tietoja puhelimitse, sähköpostilla tai tulemalla paikanpäälle, tulisi vastaavan lääkärin kyetä ohjeistamaan miten henkilökuntaan kuuluva voisi puhelimitse tai sähköpostitse arvioida poliisin olevan päällystöön kuuluva,

tai ylipäättään poliisi. Nämä ovat melko yksinkertaisia ohjeistettavia asioita verrattuna siihen, miten tulisi ohjeistaa poliisin tehtävän suorittamisen kannalta välttämättömäksi pyynnössä arvioidun asiointitiedon tosiasiallisen välttämättömyyden arviointi, eli ettei poliisilla olisi vähemmän perusoikeuksiin puuttuvia mahdollisuuksia tehtävänsä hoitamiseen.

Ohjeistuksen toteuttaminen edellyttäisi kansallista tukea sekä alueellista hyvää yhteistyötä poliisin ja hyvinvointialueen vastaavan lääkärin ja henkilökunnan kesken. Poliisin tulisi kouluttaa henkilökuntaansa tietojen pyyntöön, palvelunantajan arvioimaan pyyntöä ja toteuttamaan luovutus. Sama haaste olisi luonnollisesti Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietopyyntöjen toteuttamisen suhteen, vaikka niissä pyyntöjen perusteena onkin vain vakavammat, yli 2 vuotta vankeutta mahdollistavat rikosten paljastamiset ja selvittämiset.

Yhteenveto

Yhteenvetona Lääkäriliitto toteaa, että esityksessä on arvioitu väärin hyödyt esitettyjen rikosten paljastamisen tai selvittämisen ja haitat ihmisten yksityisen suojan puuttumisen välillä. Ehdotetun säädöksen keinot ovat epäsuhdassa tavoiteltaviin hyötyihin verrattuna.

Arvioimme lisäksi, ettei säädöksellä olisi suurta vaikutusta tietojen luovutusmääriin. Siitä huolimatta se aiheuttaisi väestölle sellaisen epävarmuuden omien suojattavien terveystietojen luovutuksesta, että koko pykälä tullilain ja rajavartiolain vastaavine pykälineen tulisi poistaa esityksestä.

Toisena vaihtoehtona olisi valmistella poliisilain pykälä uudelleen pohjautuen nyt käsittelyssä olevan esityksen pykälän kohtiin 3-5 ja 7 edellä ehdotetulla muutoksella. Tullilain ja rajavartiolain pykälät tulisi tällöinkin epäsuhdan vuoksi poistaa.

Kunnioittavasti,
Suomen Lääkäriliitto

Jukka Mattila
johtaja
Lääkäriliiton politiikkatoimiala